

Dojemanje odklonskih pojavov

Dr. Alenka Šelih, docent pravne fakultete, Ljubljana

1. Uvod

Dojemanje odklonskih pojavov je tesno povezano z označitvijo teh pojavov in z njihovo vsebino. Gre za vprašanje, o katerem se je zlasti v zadnjem času veliko govorilo, ne da bi bilo mogoče dati jasne in določne odgovore. Po eni strani so bila stališča o pojmu odklonskih pojavov in njihovi vsebini različna in tudi nasprotujoča si, po drugi strani pa ni bilo prave predstave o tem, kakšne konkretne posledice imajo te različnosti oz. nasprotja.

Zelo shematično in v grobih obrisih bi morda lahko rekli, da se je kriminologija najprej zanimala za odklonske pojave, ki so se šteli za najhujše — to je za kriminaliteto, in sicer najprej v obsegu odkritih kaznivih dejanj in storilcev. Kaj kmalu pa se je zanimanje kriminologov razširilo na druge pojave, za katere je bilo mogoče reči, da so povezani s kriminaliteto in imajo z njo nekaj skupnih lastnosti. Te pojave so pogosto imenovali socialno-patološki pojavi (pa tudi odklonski), hoteč s tem pokazati, da gre za dejanja, ki »nasprotujejo normam in vrednotam konkretne globalne družbe ali posamezne družbene skupine«.¹

Pri tem pa je treba ločevati — po tem mnenju — med socialnopatološkim pojavom samim in družbenim vrednotenjem in družbenim reagiranjem nanj. Bavcon ob tem poudarja, da obstaja pojav kot odklonski ali neodklonski glede na družbeno reagiranje.²

Zdi se, da je zlasti raziskovanje skritega prestopništva pripeljalo do nadaljnjih spoznanj na tem torišču, namreč do tega, da štejemo za prestopnike le tiste, ki so jih organi družbenega nadzorstva na tak ali drugačen način odkrili; cela vrsta posameznikov, ki so le-tim lahko osebnostno zelo blizu, po vedenju pa z njimi enaki, pa ostajajo zunaj kroga »uradnih prestopnikov«. Krog vedenjskih vzorcev, ki so ga v zvezi s tem raziskovali, se je pogosto nanašal na obrobne skupine, na »outsiderje«,³ in pojmovanje odklonskega vedenja se je tako znova razširilo ter pokazalo na nekaj novih lastnosti teh pojavov.

Nastalo je vprašanje, ali je odklonsko vedenje vedno le škodljivo ali pa ga je mogoče pojmo-

vati tudi kot novoto.⁴ Čeprav glede tega ni enotnega stališča, se zdi, da je vendar prevladalo mnenje, da je odklonskost mogoče razumeti kot pozitivno, negativno ali nevtrarno,⁵ tudi v tem okviru pa jo najbrž lahko določimo glede na reagiranje, ki se v posamezni družbi uporablja zoper posamezne vrste odklonskih pojavov.

Oblike teh reakcij je — po Verselovem mnenju⁶ — mogoče stopnjevati:

- odklonski pojavi, ki ostajajo brez odziva;
- odklonski pojavi, ki povzročajo občutek »družbenega sramu« (gène sociale);
- odklonski pojavi, ki povzročajo družbeno odklanjanje brez ukrepov (npr. homoseksualnost v nekaterih ureditvah);
- odklonski pojavi, ki motijo ustaljeni red in povzročajo uporabo nekazenskih ukrepov (alkoholizem, uporaba mehkih drog);
- odklonski pojavi, za katere se uporabljajo kazenski ukrepi, ki imajo samo pomen opozorila (sodni opomin, pogojna obsodba itd.);
- odklonski pojavi, za katere se uporabljajo povračilna sredstva.

Ta shema nakazuje, da je stopnja družbene strpnosti do posameznih odklonskih oblik vedenja lahko različna in da je tudi od te stopnje odvisno, kakšna je družbena reakcija nanje.

Pravo, in še posebej kazensko pravo, naj bi se uvrstilo med sredstva reagiranja pri tistih odklonskih pojavih, ki so v določenem času in okolju občuteni kot izrazito moteči in v zvezi s tem tudi nevarni za obstoj določene družbe. Prav kazenska reakcija zoper te pojave in njihove nosilce pa kaže velike razlike tako v času kot v prostoru. Tako vemo, da se je enako ravnanje v posameznih zgodovinskih obdobjih vrednotilo zelo različno, zaradi tega pa so bili različni tudi načini delovanja zoper ta pojav oziroma v zvezi z njim. Razne družbe, znotraj iste družbe pa njene posamezne skupine ocenjujejo vrednote različno, zato je tudi njihova ocena posameznih vedenjskih vzorcev različna in relativna.

⁴ Na Slovenskem se je za to zavzemal P. Jamberk. Prim. Jamberk P.: Odklonsko vedenje kot spopad in inovacija, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, 24/1973, št. 2, str. 129—141.

⁵ Klineberg. O. La Perception de la déviance, Neuvième Conférence de directeurs d'instituts de recherches criminologiques, Conseil de l'Europe, Strasbourg, 30. Nov. — 2. Dec. 1971, str. 170—171.

⁶ Verselle, S. — C. La perception de la déviance et de la criminalité (Aspects juridiques), gradivo konference, nav. v op. 5, str. 123—124.

¹ Bavcon L. in soavt., Socialna patologija, Mladinska knjiga, Ljubljana 1969, str. 19.

² Bavcon in soavt. nav. d., str. 23.

³ Becker H.: Outsiders: Studies the Sociology of Deviance, s. 9.

Pri kazenskem reagiranju zoper odklonske pojave je pravo razmeroma stalno in trdno. Številni pisci zagovarjajo prepričanje, da pravo obvezuje posameznika zaradi osebne obsodbe posameznega odklonskega (kaznivega) dejanja in zaradi grožnje, ki jo za posameznika pomeni družbeno nadzorstvo, katerega dejavnost sledi takšnemu ravnanju. Res pa je, da se je to vprašanje do pred kratkim postavljalo predvsem kot domneva, ki ni bila nikoli preverjena, ali pa le v zelo majhnem obsegu. Prav prve raziskave o tem so pokazale, da verjetno obstaja neskladnost med to domnevo in resničnim sprejemom določenega pravnega pravila.

Iz dvoma, ki so ga nakazale te raziskave, je zrastle tudi zanimanje za vprašanje, kako posamezniki, ki jim je pravo namenjeno, pravna pravila dojemajo in sprejemajo.

Zdi se, da v predindustrijski in malo razviti družbi ni bilo večjih potreb po tem, da se takšna stališča ljudi ugotavljajo. Manjša mobilnost, manj številne zveze in močnejše neposredno družbeno nadzorstvo so gotovo zmanjševali možnosti za to, da posameznik ne bi sprejel pravila, ki je bilo predpisano. Število pravil, ki so posamezniku dajala pravice ali mu nalagale dolžnosti, je bilo tudi bistveno manjše kot danes, ko ne govorimo brez razloga o inflaciji predpisov.⁷ Večja anonimnost razmerij v današnji družbi, manjše neposredno nadzorstvo, obstoj različnih interesov in druge razmere današnje družbe pa postavljajo vprašanje o tem, kakšna so stališča ljudi do posameznih odklonskih pojavov. Podrejanje pravnim pravilom danes ne bi smelo pomeniti pasivne submisivnosti, temveč (bolj ali manj) zavestno odločitev posameznika o tem, da sprejme posamezno pravno pravilo ter se ravna v skladu s tem.

Ugotavljanje stališč ljudi o posameznih odklonskih pojavih odkriva vrednote, ki jih posameznik ceni, odkriva stopnjo njegove strpnosti ali nestrpnosti, in ne nazadnje, odkriva tudi mnenje ljudi o tem, kje in kako naj pravo (oziroma država) posega s sebi lastnimi, t. j. praviloma prisilnimi ukrepi.

Izidov takšnih raziskav gotovo ne smemo absolutizirati. Kakor so po eni strani odvisni od vrste okoliščin (npr. od poklica, izobrazbe, starosti, spola, družbenega statusa itd.), je namreč po drugi strani tudi res, da posameznik, ki ga prosimo za njegova stališča, ni preveč zainteresiran

za celoto in ima morda občutek, da nima nobene vpliva na odločitev o zadevi.⁸ Ne moremo pričakovati, da bi z ugotavljanjem stališč javnosti lahko določali pravna pravila, oziroma da bi bilo mogoče ta stališča neposredno uporabiti pri urejanju pravnega sistema.

Izidi posameznih raziskav so namreč nakazali, da si javnost — vsaj velik del — oblikuje podoba o kaznivih dejanjih in kaznih, kot poročajo množična občila. Ta pa poročajo o kriminaliteti zelo selektivno ter bolj poudarjajo kazniva dejanja, ki so izjemna ali pa močno čustveno razburjajo javnost. Hoefnagels zato meni, da je javno mnenje glede stališč do kaznivih dejanj vsaj ambivalentno. Skupine znotraj določene družbe ocenjujejo posamezne odklonske pojave tudi zelo različno, in to, kar je za katero izmed njih lahko nevarno, je za drugo nenevarno.⁹

Znanje o tem pa je v današnji družbi za zakonodajalca vendarle dragocen pripomoček in kajipot, ki mu je lahko eno izmed meril za to, da bo našel pravo mero v postopku za inkriminiranje odklonskih (kaznivih) dejanj in tudi za njihovo dekriminiranje. Ta dva procesa se zdita v sedanjem položaju, ko nekatere stare vrednote izgubljuje svoj pomen, mogoče pa se šele utrjujejo, posebno pomembna in potrebna.¹⁰

2. Dosedanje raziskave o odklonskosti in njenem dojetanju

Izhodiščno vprašanje, ki so ga raziskovalci najprej razčlenjevali v okviru raziskav o stališčih ljudi o odklonskih pojavih, je bilo poznanje prava.

Prve pobude za raziskovanje te vrste so izhajale, tako se zdi, iz želje, da se empirično ugotovi, ali velja splošno sprejeta domneva, da ljudje pravo, ki začne veljati, tudi poznajo. S temi vprašanji so se v Evropi začeli ukvarjati najprej v Skandinaviji. Aubert, Eckhoff in Sveri so leta 1952 opravili raziskavo, (leta 1966 so jo ponovili), nanašala pa se je na poznanje zakona o gospodinjskih pomočnicah, ki je tedaj začel veljati. V Angliji sta Walker in Argyle l. 1964 izpeljala raziskavo o tem, ali ljudje poznajo nova pravna

⁸ Podgórecki A. Public Opinion about Law v delu Knowledge and Opinion about Law, Martin Robertson, London 1973, str. 65.

⁹ Hoefnagels, G. P.: The other side of criminology, Kluwer — Deventer, Holland, 1973, str. 39, 42, 75.

¹⁰ Pečar J. Kriminološki pogledi na družbeno nadzorstvo, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 24/1973, št. 2, str. 145.

⁷ Kobe P. Meje represije na področju gospodarskih deliktov, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, 24/1973, št. 4, str. 275—288.

določila o nekaznivosti poskusa samomora, novosti, ki je začela veljati prav v tem času.¹¹ Kulčsar je l. 1968 naredil na Madžarskem raziskavo kako prebivalci poznajo posamezne vrste prava (kazensko, civilno in upravno).¹² Na Poljskem pa je Podgórecki l. 1966 opravil raziskavo o »prestižu« prava (pri tem je šlo za stališča ljudi glede spoštovanja in upoštevanja prava).¹³

Največ raziskav o poznanju prava in o stališčih do posameznih kaznivih dejanj pa je bilo — vsaj v Evropi — opravljenih na Danskem. Kutčinsky je v letu 1953—1954 opravil prvo raziskavo, s katero je želel ugotoviti zlasti stopnjo in obseg poznanja prava (kdo sprejme zakon, kako dolgo lahko policija pridrži posameznika, kaj je pogojna obsodba ipd.). Že v tej raziskavi, in tudi kasneje (1962) se je ukvarjal zlasti tudi s stališči in ocenami ljudi glede posameznih kaznivih dejanj. — Poznanje kazenskega prava oziroma posameznih kaznivih dejanj je na Finskem raziskovala I. Antila (1971).

Vse te raziskave so na različne način pokazale, da je poznanje prava pri ljudeh razmeroma majhno in tudi domneve, da se ljudje z zakonom seznanijo takoj, ko je bil ta sprejet, empirično ni bilo mogoče potrditi. Kutčinsky¹⁴ iz tega sklepa, da poznanje prava ni niti potreben niti zadosten razlog za spoštovanje zakona.

Naslednje vprašanje, s katerim se je ukvarjalo več raziskav, se nanaša na stališče ljudi do prava nasploh, oziroma do posameznih kaznivih ali pa odklonskih dejanj. Pri tem so želeli zlasti ugotoviti, ali so mnenja ljudi o tem, naj se posamezna ravnanja kaznujejo, skladna s stališči, ki jih pravo izraža s tem, da posamezna ravnanja inkriminira.¹⁵

Precejšnjo pozornost so posvečali tudi vprašanju, kako se ocenjuje teža oziroma nevarnost posameznih odklonskih ravnanj. Pri tem so raziskovalci uporabljali različne metode. Med njimi so bile najpogostnejše razvrščanje odklonskih dejanj po stopnjah (scaling methods) in razvr-

ščanje vsakega posameznega odklonskega ravnanja v okviru določene lestvice (npr. od 1 do 5 stopnje). Uporaba različnih lestvic ima gotovo to prednost, da je preprosta za uporabo, na drugi strani poenostavlja vprašanja, ki so v bistvu težavna in kompleksna.¹⁶

Raziskave o dojemanju odklonskih ravnanj so se nanašale tudi na vrste sankcij, ki naj se uporabljajo zoper posamezno osebo, ki je ravnala odklonsko. Nekatere raziskave so se pri tem omejevale le na stališča do kaznivih dejanj, druge pa so zajele tudi ravnanja, ki niso bila določena za kazniva. V obeh primerih se je pokazalo, da obstaja zveza med moralnim odklanjanjem posameznega odklonskega ravnanja in željo, da bi storilca kaznovali.¹⁷ To vprašanje so povezovali tudi z vrednotenjem enakih odklonskih ravnanj pri različnih skupinah ljudi. Tako so posamezne raziskave posebej ugotavljale npr. stališča sodnikov in povratnikov.¹⁸

Raziskave obravnavajo ta temeljna vprašanja glede zelo številnih in zelo različnih dejavnikov, ki utegnejo vplivati na stališča posameznika do odklonskosti nasploh in do njenih posameznih oblik. Raziskovalci so tako ugotavljali vpliv oziroma pomen različnih lastnosti posameznih odklonskih ravnanj («klasično» kaznivo dejanje: novo kaznivo dejanje, kaznivo dejanje z žrtvijo in »brez žrtve«, odklonsko ravnanje, ki škoduje skupnosti oziroma posamezniku ipd.). Ugotavljali so seveda tudi vpliv cele vrste dejavnikov, ki se nanašajo na osebo anketirancev, bodisi da je šlo za sociološke ali psihološke dejavnike.

V Jugoslaviji in v Sloveniji ni bilo doslej nobene raziskave, ki bi bila posebej posvečena temu vprašanju. Nekaj drobcev lahko vsaj za Slovenijo vendarle najdemo v nekaterih raziskavah, ki so se nanašale na ugotavljanje javnega mnenja sploh. P. Čelik je raziskoval odgovore anketiranih Slovencev (za l. 1969) na vprašanje, kaj bi bilo treba po njihovem mnenju storiti, da bi bilo kaznivih dejanj manj. 63,4% anketiranih je menilo, da bi bilo treba uporabiti strožje kazni, deleži drugih odgovorov (izboljšati življenjske razmere, odpraviti prevelike razlike med ljudmi, povečati vpliv družinske vzgoje in šole itd.) so bili bistveno manjši. Zahteve po strožjih kaznih se manjšajo z višanjem izobrazbe anketirancev. Delavci na vodilnih mestih so poudarjali pomen

¹¹ Kutčinsky B. La perception de la déviance et de la criminalité (aspect sociologiques), gradivo s konference nav. v op. 5, 15—17.

¹² Kulčsar K. The Law and the Public in Hungary, Acta Juridica Academiae Scientiarum Hungaricae, Tomus 10, (1—2), 1968, str. 37—62.

¹³ Podgórecki A. The prestige of Law (Preliminary research results). Acta Sociologica, Munksgaard, Vol. 10, Fasc. 1—2, 1966, str. 81—97.

¹⁴ Kutčinsky B. nav. d., str. 17.

¹⁵ Kutčinsky je v zvezi s tem ugotavljal, ali ljudje štejejo za kaznive posamezne oblike spolnega izživljanja, ki jih pravo določa za kazniva. Prim. Kutčinsky, nav. d. str. 22.

¹⁶ Kutčinsky, nav. d. str. 24.

¹⁷ Kutčinsky, nav. d. str. 28—30.

¹⁸ Podgórecki A. Poglady społeczeństwa polskiego na moralność i prawo, Książka i Wiedza, Warszawa 1971, str. 150—178, 229—242.

šole za zmanjšanje kaznivih dejanj, med vsemi poklici pa so se za poostritev kazni največkrat izrekli kmetje.¹⁹

V anketi Socialna stratifikacija v samoupravni družbi se je 91 % anketirancev strinjalo z mnenjem, da bi bilo treba sprejeti ostrejšje ukrepe zoper ljudi, ki se neprimerno vedejo.²⁰

Vprašanje, ki nas zanima, je bilo tedaj le obrobno predmet zanimanja raziskovalcev in naloga o dojemanju odklonskosti, ki jo je opravil Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani pozimi 1973/74, je prva, ki se ukvarja samo z vprašanji stališč in ocen ljudi o posameznih odklonskih ravnanjih.

3. Izidi raziskave, opravljene v Ljubljani²¹

3. 1. Vrste odklonskih ravnanj in vzorec

Z raziskavo smo želeli ugotoviti stališča anketirancev o posameznih odklonskih pojavih oziroma ravnanjih. Ta ravnanja smo smiselno razdelili v 5 skupin.

V prvo smo uvrstili troje ravnanj, za katera je dvomljivo, ali bi jih bilo treba inkriminirati. To so bila uživanja mehkih drog (le-to kot uživanje zdaj ni kaznivo); krivdna opustitev, zaradi katere pride do onesnaženja zraka; opustitev dejavne pomoči miličniku, ki je bil napaden.

Druga skupina odklonskih ravnanj so bila dejanja, ki so že dalj časa kazniva. To so bila prenašanje spolnih bolezni (201. čl. KZ), onesnaženje pitne vode (211. čl. KZ), postrežba mladoletnikom z alkoholnimi pijačami (čl. 211. a KZ). Pri teh ravnanjih smo želeli ugotoviti tudi, kakšna je stopnja poznanja prava oziroma prepovedanosti posameznih dejanj.

V tretjo skupino smo uvrstili takšna odklonska ravnanja, ki sodijo v skupino kaznivih dejanj zoper družbeno in zasebno premoženje. Izbrali smo protipravno odtujitev ali pridobitev družbenega premoženja (čl. 257. b KZ, ki je bil z novelo KZ februarja 1973 vpeljan na novo); majhno tatvino (259. čl. KZ; gre za eno t. i.

»klasičnih« kaznivih dejanj) in davčno zatajitev (235. čl. KZ).

Četrta skupina je obsegala dvoje kaznivih dejanj — kršenje družinskih obveznosti (čl. 197. a KZ) in opustitev pomoči (147. čl. KZ) — pri katerih je razlog za inkriminacijo pomanjkanje čuta za družbeno solidarnost.

Zadnje odklonsko ravnanje, ki smo ga upoštevali, je krvoskrustvo (198. čl. KZ); njegova inkriminacija je vezana na utrjene moralne norme.

Glede teh 12 odklonskih ravnanj — različna so si tako po obliki družbene reakcije nanje kot po vsebinskih izhodiščih za njeno določitev — smo zbirali odgovore na 10 vprašanj, med drugim na vprašanje, ali bi to dejanje moralo biti prepovedano z zakonom; kako hudo je — po mnenju anketirancev — posamezno odklonsko ravnanje; kakšne ukrepe bi bilo treba uporabiti zoper tiste, ki delajo takšna dejanja oziroma se vedejo na opisani način.²²

Raziskavo smo izpeljali na vzorcu 500 ljudi, ki so prebivali v ljubljanskih občinah. Podatke smo zbirali od januarja do junija 1974. Merila za vzorec je pripravil Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij; ta je anketo tudi organizacijsko izpeljal.

V tem članku želimo razčleniti podatke za vso anketirano skupino glede na razlike pri stališčih po spolu, starosti in delovni kvalifikaciji. Razčlenili bomo naslednja tri vprašanja:

— ali anketiranec meni, da bi bilo posamezno ravnanje treba prepovedati z zakonom;

— kako hudo je po anketirančevem mnenju posamezno odklonsko ravnanje (pri tem vprašanju je anketiranec vsako ravnanje uvrstil v lestvico 5 razredov; prvi razred je imel zaznambo »ni hudo« peti pa zaznambo »zelo hudo«;

— kaj bi bilo treba po anketirančevem mnenju storiti z osebo, ki je storila takšno dejanje (pri tem vprašanju je imel anketiranec 10 možnosti za odgovore in je lahko izbral od možnosti, da »ni treba nič storiti« prek »opozoriti« do uporabe zapora ali kake druge kazni.

3. 2. Starost in stališča o odklonskih ravnanjih

Nekatere doslej opravljene raziskave so ugotovile, da so mlajše starostne skupine do odklon-

¹⁹ Čelik P., Predstave o sredstvih za zmanjšanje kaznivih dejanj, v delu Slovensko javno mnenje 69, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Visoka šola za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Ljubljana, 1970, str. 102 do 109.

²⁰ Rus V. Naše vrednote, Obzorja, Maribor, 1971, str. 66 in op. 11.

²¹ Tu prikazujemo le del rezultatov v sumarnem pregledu.

²² Druga vprašanja so se nanašala na poznanje prava, razmerje anketirancev do odklonskih oseb, prizadevanje družbe, da ustvari primerno ozračje za preprečevanje teh pojavov, in na mnenje anketirancev o učinkovitosti organov pregona.

skih pojavov strpnejše, po drugi strani pa kažejo manj spoštovanja do zakonov oziroma prava.²³

Razlike med starostnimi razredi smo ugotavljali tudi v naši raziskavi. Prvo vprašanje, ki smo

ga obravnavali, je bilo vprašanje, v kolikšnem delu posamezne starostne skupine menijo, da bi bilo treba posamezno odklonsko ravnanje prepovedati z zakonom.

Preglednica 1: Starost in prepovedanost odklonskih ravnanj z zakonom (deleži pozitivnih odgovorov v %)

Vrste odklonskih pojavov	Anketiraneec meni, da bi dejanje moralo biti prepovedano z zakonom				
	do 25 let	26—40 let	41—60 let	61 in let	Skupaj
N	75	142	225	55	497
Točenje alkoholnih pijač mladoletnikom	96,0	97,2	99,1	100,0	98,2
Onesnaženje pitne vode	98,7	95,8	97,8	100,0	98,2
Krvoskrunstvo	97,3	95,1	99,5	100,0	97,8
Majhna tatvina	92,0	93,7	98,7	100,0	96,4
Davčna zatajitev	96,0	94,4	92,8	98,2	95,6
Kršitev družinskih obveznosti	93,3	92,2	96,4	98,2	95,6
Jemanje daril v poslovnih stikih	92,0	90,8	94,7	92,7	92,8
0 Opustitev vdelave čistilnih naprav	91,9	88,7	92,8		92,1
Opustitev pomoči človeku v nevarnosti	78,6	83,1	91,1	89,1	86,7
Prenašanje spolnih bolezni med zakonci	78,1	81,0	88,3	94,5	85,8
0 Jemanje drog	83,8	83,7	84,4	89,1	84,6
0 Opustitev pomoči napadenemu miličniku	74,3	73,2	85,3	80,0	79,7

Podatki tabele odkrivajo več zanimivosti. Prva — ni neposredno povezana z vprašanjem starosti — se nanaša na stopnjo zahtev po uporabi zakonske prisile. Ta stopnja je najvišja pri prepovedi točenja alkoholnih pijač mladoletnikom in pri onesnaženju pitne vode (98,2 %) — toda pri najmileje ocenjenem odklonskem pojavu (opustitev pomoči napadenemu miličniku) — je še vedno izredno visoka (79,7 %). Čeprav smo v anketo vključili tri odklonske pojave, ki niso kazniva dejanja (v preglednici so zaznamovane z 0), so deleži anketirancev, ki menijo, da je tudi tu potrebna zakonska, t. j. prisilna intervencija, zelo visoki. To je posebnost, ki jo bomo srečali tudi še pri drugih izidih raziskav, nanjo pa so opozorile že druge fragmentarne raziskave o teh vprašanjih v Sloveniji.²⁴

Če v preglednici pogledamo podatke glede na starost, opazimo, da so razlike med starostnimi skupinami sicer majhne, vendar je očitno, da za-

upanje v zakonsko prepoved s starostjo narašča, hkrati pa narašča posameznikovo odklonilno stališče do odklonskih pojavov in se manjša strpnost do njih, to se kaže prav v povečani zahtevi po zakonskem reagiranju družbe nanje.

Ocene anketirancev o tem, za kako hudo imajo posamezno odklonsko ravnanje, kažejo drugačno podobo.

Anketiranci so posamezne odklonske pojave pri tem vprašanju razvrstili precej drugače kot pri prvem. Največji preskok opazimo pri prenašanju spolnih bolezni med zakonci in jemanju drog: glede na težo so uvrščena med prva štiri najhujša ravnanja, glede na potrebo po zakonskem posegu pa med zadnja štiri. Iz tega bi lahko sklepali, da anketiranci pri teh odklonskih pojavih ne zagovarjajo prisilne intervencije, čeprav jih imajo za nevarne oziroma hude. Ravnanja, ki lahko izrazito škodujejo posamezniku in ki so povezana tudi z utrjenimi moralnimi normami, so anketiranci uvrstili na prva štiri mesta in jih tako ocenili kot najhujša; ravnanja, ki (razen enega) bolj ali manj napadajo splošnejše koristi (poslovni stiki, tatvina, davčna za-

²³ Kutchinsky nav. d. str. 42 in 43.

²⁴ Čelik, nav. d. str. 104, Rus, nav. d. str. 66 in tam cit. lit.

Preglednica 2: Starost in ocena o teži odklonskih ravnanj (delež pozitivnih odgovorov v %)»

Vrste odklonskih pojavov	Anketiranec šteje dejanje za »zelo hudo«				
	do 25 let	26—40 let	41—60 let	61 in več let	Skupaj
N	75	142	225	55	497
Krvoskrunstvo	69,3	69,7	66,7	78,2	69,2
Onesnaženje pitne vode	69,3	60,7	69,3	63,6	66,2
0 Jemanje drog	46,7	62,7	61,3	76,4	61,2
Prenašanje spolnih bolezni med zakonci	64,0	59,9	57,3	80,0	59,4
Kršitev družinskih obveznosti	65,3	46,5	48,4	58,2	51,5
0 Opustitev graditve čistilnih naprav	48,0	46,5	44,5	50,9	46,3
Točenje alkoholnih pijač mladoletnikom	52,0	40,8	42,7	47,3	44,1
0 Opustitev pomoči napadenemu miličniku	42,7	41,5	44,4	47,3	44,1
Opustitev pomoči človeku v nevarnosti	53,3	35,9	40,4	40,0	41,0
Jemanje daril v poslovnih stikih	34,7	33,8	37,3	38,2	36,0
Majhna tatvina	25,3	21,8	24,4	23,4	23,7
Davčna zatajitev	16,0	19,0	21,8	30,9	21,1

tajitev), pa so glede na težo uvrstili med zadnja štiri.²⁵

Nekaj premikov glede ocen o teži lahko ugotovimo tudi pri posameznih starostnih razredih. Pri oceni o tem, ali je treba kako odklonsko ravnanje prepovedati z zakonom (prim. preglednico 1), je bil delež pozitivnih odgovorov pri najvišji starostni skupini v vseh primerih večji od ustreznih deležev pri najmlajši skupini. Pri oceni teže pa ni več tako: samo v 6 primerih (krvoskrunstvo, jemanje drog, opustitev vdelave čistilnih naprav, opustitev pomoči napadenemu miličniku, jemanje daril v poslovnih stikih, davčna zatajitev) so ocene starejših strožje kot ocene mlajših, pri ostalih pa je ravno nasprotno. Čeprav je za ta dejanja zelo težko najti skupni imenovalec, bi morda vendarle lahko rekli, da gre za ravnanja, povezana z moralnimi normami (bodisi v osebnih razmerjih ali v razmerjih pri delu), pri katerih so mladi bolj tolerantni kot starejši oziroma ni nemogoče, da so njihove moralne norme drugačne.

Tretje vprašanje, glede katerega podajamo odgovore, je, kakšne ukrepe bi bilo treba po anketiranevem mnenju uporabiti zoper posameznika,

²⁵ V zvezi s tem naj omenimo mnenje A. Podgóreckega; ta je vsa stališča anketirancev delil na »fundamentalna« (posameznik sprejme normo, ker za služi spoštovanje) in »instrumentalna« (posameznik sprejme normo, ker je to koristno). A. Podgórecki: Poglady społeczeństwa ... str. 52 i n.

ki se je vedel na enega izmed opisanih načinov. Anketiranci so pri odgovoru lahko izbirali med več možnostmi, od tiste, da se s takšno osebo ne stori nič, prek oblik svetovanja, opozorila, zdravstvenega (ali drugega) obravnavanja do možnosti, da se zoper njo uporabi denarna ali zaporna kazen. V naslednji preglednici so samo podatki za tiste anketirance, ki so menili, da je zoper takšne osebe treba uporabiti zaporno kazen.

Anketiranci so posamezna odklonska ravnanja glede na potrebo po uporabi zaporne kazni ocenjevali zelo različno, saj razpon sega od 2,2 % (jemanje drog) do 56,5 % (krvoskrunstvo). Troje ravnanj, ki niso kazniva, so razvrstili tako, da je opustitev pomoči napadenemu miličniku kar na drugem mestu, opustitev vdelave čistilnih naprav v spodnji tretjini tabele, jemanje drog pa na zadnjem mestu. Represivnost anketirancev je v bistvu pri vseh dejanjih manjša kot represivnost zakonskih predpisov (le-ti za vsa kazniva dejanja, zajeta v anketi, predvidevajo zaporno kazen).

Stališča starejših anketirancev so sicer pogosteje strožja kot stališča mlajših, vendar je med odklonskimi dejanji tudi 5 takšnih, kjer je bila najmlajša skupina anketirancev v izraženih stališčih strožja. Pri štirih med temi ravnanji je kršitev naravnana zoper nematerialne vrednote (opustitev pomoči napadenemu miličniku, kršitev družinskih obveznosti, opustitev vdelave čistilnih

Preglednica 3: Starost in stališča anketirancev glede uporabe zaporne kazni (deleži pozitivnih odgovorov v %)

Vrste odklonskih pojavov	Anketiranec meni, da je treba uporabiti zaporno kaznen				
	do 25	26—40	41—60	61 in več	Skupaj
N	75	142	225	55	497
Krvoskrunstvo	54,7	59,2	57,8	65,4	56,5
0 Opustitev pomoči napadenemu miličniku	33,3	27,5	45,8	30,9	37,1
Majhna tatvina	33,3	31,7	40,4	36,4	36,4
Onesnaženje pitne vode	37,3	36,6	34,7	40,0	36,2
Jemanje daril v poslovnih stikih	34,7	33,8	33,4	38,2	34,0
Kršitev družinskih obveznosti	49,3	25,4	28,0	45,4	32,4
Opustitev pomoči človeku v nevarnosti	30,7	19,0	29,3	32,7	27,0
0 Opustitev vdelave čistilnih naprav	18,7	16,2	16,4	18,2	16,9
Prenašanje spolnih bolezni med zakonci	6,7	13,4	16,4	14,5	13,9
Davčna zatajitev	12,0	8,4	11,6	10,9	10,7
Točenje alkoholnih pijač mladoletnikom	12,0	8,4	10,2	10,9	10,1
0 Jemanje drog	1,3	2,8	2,2	1,8	2,2

naprav, točenje alkoholnih pijač mladoletnikom), peto ravnanje pa je davčna utaja — dejanje, do katerega so mlajši anketiranci najbolj nestrpni med vsemi skupinami, morda tudi zato, ker imajo najmanj možnosti za njegovo storitev.

3. 4. Spol in stališča o odklonskih pojavih

Spol se pogosto šteje za dejavnik, ki utegne povzročati razlike glede stališč do odklonskih pojavov in njihovih nosilcev. Izidi dosedanjih raziskav so si večinoma enotni v tem, da so stališča žensk strožja in da je njihova stopnja strpnosti glede posameznih odklonskih pojavov manjša kot pri moških. Vendar pa to velja le, dokler gre za abstraktno presojo pojavov. Ko pa gre za konkretne ocene (npr. določitev kazni za posamezno odklonsko ravnanje), so stališča žensk enaka ali pa milejša kot pri moških. Druga posebnost, ki so jo pokazale dosedanje raziskave o tem vprašanju, je odvisnost stališč žensk od stopnje njihove družbene participacije: če je le-ta večja, so razlike med stališči oziroma ocenami žensk in moških manjše.²⁶

V raziskavi smo ugotovili, da obstajajo razlike med stališči žensk in moških in da so podobne, kot so ugotovili že drugod, tj. stališča žensk so praviloma strožja kot stališča moških.

Vendar pa to ne drži za vsa odklonska vprašanja. Stališča žensk so manj stroga glede vprašanj, ali bi morale biti posamezno ravnanje prepovedano z zakonom, pri naslednjih ravnanjih: točenje alkoholnih pijač mladoletnikom, majhna tatvina, davčna zatajitev, opustitev vdelave čistilnih naprav. Razen prvega ravnanja (kjer je razlika samo 0,5 %) gre za takšna ravnanja, s katerimi so varovane splošnejše gnotne koristi in ni nemogoče, da so stališča žensk strožja glede vrednot, ki se nanašajo na družino, moralo ipd.

Toda stopnja strogosti (glede vseh treh vprašanj, ki jih omenjamo) se le malenkostno loči od stopnje strogosti pri moških. Pri vprašanju o tem, ali bi bilo treba posamezno ravnanje prepovedati z zakonom, se razlike gibljejo večinoma med 0,5 % do 7,1 % (opustitev pomoči napadenemu miličniku — tu so ženske strožje). Pri istem vprašanju pa je stališče žensk za 8,3 % manj strogo kot stališče moških pri opustitvi vdelave čistilnih naprav.

Največje razlike smo ugotovili pri oceni stopnje teže posameznih odklonskih ravnanj. Največja razlika, kjer so bile ocene žensk strožje, je nastala pri oceni kaznivega dejanja točenja alkoholnih pijač mladoletnikom in pri prenašanju spolnih bolezni med zakonca. To si je verjetno mogoče razložiti s tem, da je ženska pri vprašanju skrbi za otroka oziroma mla-

²⁶ Kutchinsky: nav. d. str. 40.

doletnike bolj občutljiva, pri drugem ravnanju pa je sama pogosteje žrtev kot storilec, kar najbrž tudi vpliva na njeno oceno. Veliko strpnejša

pa so stališča žensk pri ravnanju, ki ni kaznivo, (opustitev vdelave čistilnih naprav) morda tudi zaradi manjše poučenosti.

Preglednica 4: Spol in ocena teže posameznega odklonskega ravnanja (deleži potizivnih odgovorov v %) ¹⁾

Vrsta odklonskih pojavov	Anketiranec ima dejanje za »zelo hudo«		
	moški	ženske	skupaj
N	310	190	500
Krvoskrunstvo	65,8	74,7	69,2
Onesnaženje pitne vode	63,9	70,0	66,2
0 Jemanje drog	59,4	63,7	61,0
Prenašanje spolnih bolezni med zakonci	52,3	70,0	59,0
Kršitev družinskih obveznosti	48,4	56,8	51,6
0 Opustitev vdelave čistilnih naprav	50,3	39,5	46,2
Točenje alkoholnih pijač mladoletnikom	36,8	55,8	44,0
0 Opustitev pomoči napadenemu millčniku	42,6	45,8	43,8
Opustitev pomoči človeku v nevarnosti	39,7	43,7	41,2
Jemanje darila v poslovnih stikih	37,1	34,2	36,0
Majhna tatvina	20,3	28,9	23,6
Davčna zatajitev	20,3	22,1	21,0

Razlike med spoloma pri stališčih o tem, ali je treba za storilce posameznih odklonskih ravnanj uporabiti kazen, obstajajo. Stališča žensk so v vseh primerih dokaj strožja predvsem pri nekaterih ravnanjih zoper premoženje (majhna tatvina, jemanje daril v poslovnih stikih).

Razmeroma majhne razlike, ki smo jih ugotovili med spoloma, bi morda lahko pripisali okoliščinami, da smo z anketo zajeli vzorec žensk, ki so bile večinoma zaposlene. To dejstvo dopušča domnevo, da so bile zato tudi bolj splošno poučene in da so se njihova stališča zaradi pogostnejših družbenih stikov bolj približala stališčem moških.

3. 5. Kvalifikacije na delu in stališča o odklonskih pojavih

Pri raziskavah o stališčih javnosti glede odklonskih pojavov so raziskovalci doslej skoraj vedno upoštevali eno izmed pomembnih spreminljivk — položaj posameznika pri delu; pri tem je šlo bodisi za njegov druženo-gospodarski status (posredno odvisen od dela, ki ga je opravljal) ali pa za izobrazbo in njen vpliv na posameznikova stališča. Ugotovili so, da pripadniki

višjih družbenih skupin kažejo večje zaupanje v sodno avtoriteto in zakon in so, skladno s tem, njihova stališča tudi bolj represivna. Podobna ugotovitev velja tudi za stopnjo izobrazbe. Podgorecki pa je na Poljskem ugotovil pri anketiranih z višjo izobrazbo ravno nasprotno, tj. manj represivno usmerjenost.²⁷

Tega vprašanja smo se dotaknili tudi v naši raziskavi. Anketirance smo glede na delo, ki ga opravljajo, razvrstili v štiri skupine: delavci, ki opravljajo delo, za katero je potrebna višja ali srednja izobrazba; delavci, ki opravljajo delo, za katero je potrebna nižja izobrazba; kmetje, obrtniki in gospodinje; upokojeenci. Slednje smo izločili kot skupino, ki ni več dejavna, in se po tem merilu loči od drugih treh.

Podatki v tabeli potrjujejo ugotovitev, da se zahteva po zakonski prepovedanosti večja s starostjo, saj so stališča upokojeencev med vsemi štirimi skupinami najbolj represivna. Naslednja skupina po strogosti je skupina kmetov, obrtnikov in gospodinj; tudi zanjo so nekatere raziskave ugotovile, da ima strožja stališča.²⁸ Stališča

²⁷ Kutchinsky: nav. d. str. 48.

²⁸ Čelik P. nav. d. str. 107.

Preglednica 5: Delovna kvalifikacija in prepovedanost odklonskih ravnanj z zakonom (deleži pozitivnih odgovorov v %)

Vrste odklonskih pojavov	Anketiranec meni, da bi dejanje moralo biti prepovedano z zakonom				
	delavci z visoko, višjo ali sred. izobrazbo	VKV, KV PKV, NKV in delavci z nižjo izobrazbo	kmetije, obrtniki, gospodinje in drugi	upokojenci	Skupaj
N	233	143	61	63	500
Točenje alkoholnih pijač mladoletnikom	98,7	96,5	98,4	100,0	98,2
Krvoskrunstvo	96,6	99,3	96,7	100,0	97,8
Onesnaženje pitne vode	96,1	98,6	98,4	100,0	97,6
Majhna tatvina	95,7	95,8	96,7	100,0	96,4
Davčna zatajitev	96,1	94,4	96,7	98,4	95,6
Kršitev družinskih obveznosti	93,5	94,4	98,4	98,4	95,0
Jemanje darila v poslovnih stikih	91,4	90,2	96,7	98,4	92,8
0 Opustitev vdelave čistilnih naprav	93,1	87,3	96,7	96,8	92,0
Opustitev pomoči človeku v nevarnosti	86,7	83,2	90,2	92,1	86,8
Prenašanje spolnih bolezni med zakonci	81,5	90,0	86,9	88,9	85,5
0 Jemanje drog	77,6	92,2	85,2	92,1	84,5
0 Opustitev pomoči napadenemu miličniku	76,4	83,8	95,1	84,1	79,7

delavcev s srednjo ali kako drugo višjo izobrazbo so pri 5 odklonskih ravnanjih strožja (tj., se v večjem obsegu zavzemajo za zakonski poseg) kot stališča delavcev z nižjo izobrazbo. Vendar moramo ugotoviti, da so vse razlike med skupinami majhne. Edina večja izjema je jemanje drog, tu

so med stališča delavcev s srednjo oziroma višjo izobrazbo precej strpnejša kot stališča delavcev z nižjo izobrazbo in upokojevcev. Na podlagi naših podatkov bi tako le težko rekli, da postajajo stališča anketirancev z višjo izobrazbo nasploh strožja. Zdi pa se, da so milejša pri takšnih

Preglednica 6: Delovna kvalifikacija in ocena o teži odklonskih ravnanj (deleži pozitivnih odgovorov v %)

Vrste odklonskih pojavov	Anketiranec ima dejanje za »zelo hudo«				
	delavci z visoko, višjo ali sred. izobrazbo	VKV, KV PKV, NKV in delavci z nižjo izobrazbo	kmetije, obrtniki, gospodinje in drugi	upokojenci	Skupaj
N	233	143	61	63	500
Krvoskrunstvo	60,9	78,3	70,5	77,8	69,2
Onesnaženje pitne vode	60,1	72,0	72,1	69,8	66,2
0 Jemanje drog	55,8	65,0	59,0	73,0	61,0
Prenašanje spolnih bolezni med zakonci	50,2	68,5	60,7	68,3	59,0
Kršitev družinskih obveznosti	39,5	61,5	67,2	58,7	51,6
0 Opustitev vdelave čistilnih naprav	43,8	49,6	45,9	47,6	46,2
Točenje alkoholnih pijač mladoletnikom	35,6	48,9	49,2	58,7	44,0
0 Opustitev pomoči napadenemu miličniku	37,8	47,6	42,6	58,7	43,8
Opustitev pomoči človeku v nevarnosti	32,6	51,7	49,2	41,3	41,2
Jemanje daril v poslovnih stikih	31,8	38,5	39,3	42,9	36,0
Majhna tatvina	15,4	36,4	27,9	20,6	23,6
Davčna zatajitev	18,0	23,1	22,9	25,4	21,0

vrstah odklonskih pojavov, kjer gre tudi za medicinsko vprašanje (prenašanje spolnih bolezni, jemanje drog).

Ugotovili smo precejšnje razlike med ocenami posameznih skupin delavcev o tem, za kako huda štejejo odklonska ravnanja.

Kot v prejšnji preglednici, tudi tu izstopajo upokojeenci z najvišjimi ocenami glede tega, da so posamezni odklonski pojavi »zelo hudi«. Vendar so razlike med njimi in delavci z nižjo izobrazbo ter kmeti dokaj manjše kot razlike med njimi in delavci s srednjo oziroma višjo izobrazbo. Ocene te skupine so pri vseh odklonskih pojavih bistveno nižje od ostan drugih skupin in precej nižje tudi od povprečja.

Čeprav je ta skupina potrebo po zakonskem posegu ocenjevala precej podobno kot druge sku-

pine, je teži posameznih odklonskih ravnanj ocenila bistveno drugače. Verjetno je imela zaradi izobrazbe in zaradi boljših in številnejših podatkov več možnosti, da pojave oceni ne le vsakega zase, temveč tudi v razmerju do drugih, dosti hujših, tj. v razmerju do drugih zelo hudih kaznivih dejanj. Druge skupine, ki so posamezno odklonsko ravnanje ocenjevale le ločeno, te možnosti verjetno niso imele.

Ocena skupine delavcev s srednjo oziroma višjo izobrazbo o teži odklonskih pojavov bi nas lahko napeljala na misel, da bodo njihova stališča o vrsti ukrepov, ki naj se uporabijo, odsevala njihovo oceno o razmeroma majhni teži teh ravnanj. Toda zbrani podatki tega ne potrjujejo.

Glede stališč o potrebi, da se zoper deviantne uporabi zaporna kazen, je bila najstrožja skupina

Preglednica 7: Delovna kvalifikacija in stališča anketirancev o uporabi zaporne kazni (deleži pozitivnih odgovorov v %)

Vrste odklonskih pojavov	Anketiranec meni, da je treba uporabiti zaporno kazen				
	delavci z visoko, višjo ali sred. izobrazbo	VKV, KV PKV, NKV in delavci z nižjo izobrazbo	kmetje, obrtniki, gospodinjke in drugi	upokojeenci	Skupaj
N	233	143	61	63	500
Krvoskrunstvo	53,2	59,4	54,1	63,5	56,4
0 Opustitev pomoči napadenemu miličniku	38,6	30,8	27,9	54,0	37,0
Majhna tatvina	35,2	36,4	31,1	44,4	36,2
Onesnaženje pitne vode	38,2	34,3	36,1	33,3	36,2
Jemanje daril v poslovnih stikih	36,1	28,7	32,8	38,1	33,8
Kršitev družinskih obveznosti	28,8	35,0	32,8	39,7	32,4
Opustitev pomoči človeku v nevarnosti	27,9	21,7	29,5	33,3	27,0
0 Opustitev vdelave čistilnih naprav	16,7	15,4	18,0	19,0	16,8
Prenašanje spolnih bolezni med zakonci	12,9	14,0	9,8	20,6	13,8
Davčna zatajitev	11,2	9,8	11,1	9,5	10,6
Točenje alkoholnih pijač mladoletnikom	10,7	8,4	11,5	9,5	10,0
0 Jemanje drog	2,1	3,5	—	1,6	2,2

upokojeencev. Nižje deleže za zaporno kazen izkazuje samo pri zadnjih treh odklonskih pojavih (davčna zatajitev, točenje alkoholnih pijač mladoletnikom in jemanje drog).

Stališča delavcev s srednjo ali kako višjo izobrazbo so prav tako pri sedmih odklonskih ravnanjih strožja, od stališč delavcev z nižjo izobrazbo. Podatki naše raziskave so tedaj skladni z ugotovitvami nekaterih (zlasti skan-

dinavskih) raziskav, da se namreč represivnost z višanjem izobrazbe ne manjša. Njihova stališča so manj stroga večinoma pri ravnanjih, ki v sebi skrivajo tudi nekazenski problem, predvsem kako morebitno zdravstveno motnjo odklonske osebe (krvoskrunstvo, prenašanje spolnih bolezni med zakonci, jemanje drog). Strožja stališča so pokazali zlasti pri takšnih ravnanjih, na katera so v času pred anketo v večjem obsegu

opozarjala množična občila (ravnanja, povezana z onesnaženjem okolja, nepravilnosti v gospodarstvu — jemanje daril, davčna utaja, večja izpostavitve organov javne varnosti napadom posameznika — opustitev pomoči napadenemu miličniku).

4. Sklepi

Podatki, ki smo jih razčlenili, nam dovoljujejo naslednje sklepe:

Z večjo starostjo se je povečala zahteva po prepovedanosti posameznih odklonskih pojavov. Zaupanje v prepovedi, ki so določene z zakonom, je bilo pri starejših anketirancih večje kot pri mlajših; verjetno pa je na to vplivalo tudi dejstvo, da starejši ljudje občutijo večjo potrebo po varnosti (in jo tudi dejansko potrebujejo).

Pri oceni teže posameznih odklonskih pojavov so mlajši anketiranci ocenili drugače zlasti tista odklonska ravnanja (6), ki jih pojmujejo kot odklonska zaradi kršitve norm, ki varujejo negmotne dobrine. Podoben je izid pri oceni ukrepov, ki naj se uporabijo zoper odklonske osebe. Morda bi smeli iz tega sklepati, da se moralne norme mladih vsaj v nekaterih vidikih ločijo od moralnih norm starejših skupin anketirancev in da se je pri izidih pokazal emed izmed zornih kotov razlik med generacijami.

Razlike med stališči in ocenami anketirancev glede na spol so manjše, kot so jih ugotovile nekatere druge raziskave, opravljene drugod. Glede na to, da smo z anketo zajeli večinoma zaposlene ženske, sklepamo, da so manjše razlike posledica razmeroma dejavnega položaja anketiranih žensk. Ženske so pokazale manj strogosti (glede potrebe po zakonski prepovedi) pri takšnih odklonskih ravnanjih, ki kršijo splošne in gmotne vrednote, in več strogosti pri ravnanjih, s katerim je prizadet posameznik, družina, oziroma določena moralna pravila.

Višja delovna kvalifikacija (v bistvu je vezana na višjo izobrazbo) ni vedno vplivala na strožja stališča oziroma strožje ocene anketirancev, kot to ugotavljajo nekatere tuje raziskave. Najvišji delež zahtev po zakonski prepovedi odklonskih ravnanj smo ugotovili v skupini, v katero smo združili kmete, obrtnike in gospodinje. Delavci z višjo izobrazbo (ne glede na stopnjo) so posamezne odklonske pojave ocenili glede na težo bistveno mileje kot druge skupine. Ta ocena pa

ni vplivala na njihova stališča o potrebi, da se zoper odklonske osebe uporabi zaporna kazen.

Ti sklepi izhajajo iz prvih razčlenitev in tedaj pomenijo predvsem začetek razmišljanj, ne pa dokončnih sodb o tako zapletenem vprašanju, kot je dojemanje odklonskosti v določeni družbi oziroma njenem izseku. Kažejo pa vendarle nekaj posebnosti, ki so jih nakazali že nekateri prejšnji fragmentarni preskusi (razmeroma velika represivnost), in nekaj novosti, po katerih se anketirana skupina loči od nekaterih drugih. Mislimo zlasti na manjše razlike, ki smo jih ugotovili med spoloma, ter manjšo represivnost (vsaj pri nekaterih odklonskih pojavih in pri njihovi oceni), pri tistih anketirancih, ki so opravljali delo, za katero je potrebna srednja oziroma višja izobrazba.

BIBLIOGRAFIJA

1. Bavcon L. in soavt.: **Socialna patologija**, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1969, 261 str.
2. Becker H.: **Outsiders: Studies in Sociology of Deviance**. New York London, The Free Press, 1963, 179 str.
3. Čelik P.: Predstave o sredstvih za zmanjšanje kaznivih dejanj v delu **Slovensko javno mnenje 69**, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Visoka šola za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Ljubljana, 1970, s. 102—109.
4. Hoefnagels G. P.: **The other side of criminology**, Kluwer-Deventer, Holland, 1973, 181 str.
5. Jambreč P.: Odklonsko vedenje kot spopad in inovacija, **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, Ljubljana, 24/1973/2, s. 129—141.
6. Klineberg O.: **La Perception de la Déviance, Neuvième Conférence de directeurs d'instituts de recherches criminologiques**, Conseil de l'Europe, Strasbourg, 30. Nov. — 2 Déc. 1971, s. 2—10.
7. Kobe P.: Meje represije na področju gospodarskih deliktov, **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, Ljubljana, 24/1973/4, s. 275—288.
8. Kulcsar K.: **The Law and the Public in Hungary, Acta Juridica Academiae Scientiarum Hungaricae**, Tomus 10 (1—2), 1968, s. 37—62.
9. Kutchinsky B.: **La perception de la déviance et de la criminalité (aspects sociologiques), Neuvième Conférence de directeurs d'instituts de recherches criminologiques**, Strasbourg, 1971 s. 10—83.
10. Pečar J.: Kriminološki pogledi na družbeno nadzorstvo, **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, Ljubljana, 24/1973/2, s. 141—151.
11. Podgórecki A.: **Public Opinion about Law v delu Knowledge and Opinion about Law**, Martin Robertson, London, 1973, s. 65—87.

12. Podgórecki A.: **Poglady społeczeństwa polskiego na moralność i prawo**, Książka i Wiedza, Warszawa, 1971, 285 str.
12. Podgórecki A.: The Prestige of Law, *Acta Sociologia*, Munksgaard. 10/1966/1—2, s. 81—97.
14. Rus V.: **Naše vrednote**, Obzorja, Maribor, 1971.
15. Versele S. — C.: La perception de la déviance et de la criminalité (aspects juridiques), **Neuvième Conférence de directeurs d'instituts de recherches criminologiques**, Strasbourg, 1971, s. 121—152.

UDC 301.15:301.151.55/58

Perception of Deviance

Šelih, dr. Alenka, Associate Professor, Faculty of Law, Ljubljana

In the first part of the article, the author discusses the notion as well as importance of different forms of deviance and their perception. After a brief survey of the research carried out in this respect, she presents the first results of an analysis carried out in Ljubljana, Slovenia. The analysis refers to public perception of different aspects of 12 deviant acts, 9 of which were criminal offences. For 3 of them it was controversial whether they should be made criminal or not. The attitudes on punishment of these offences were searched and seriousness of different kinds of deviant acts was measured.

As some other studies in this field, the present one has also established that older people demand more intensive degree of incrimination of different deviant acts. Differences have been found also as

regards the seriousness of deviant acts, where the younger age groups evaluated differently especially acts which endanger specific non-material values. The differences in perception regarding to sex are smaller than those established by some other studies. The hypothesis is put forward that this is probably due to the fact that mostly employed women were included in the research and since they have a relatively active position in life, this probably influences their perceptions. A high position at work (which mostly depends on higher education) has not always caused stricter attitudes. The group with a higher degree of education evaluated a particular deviant act more leniently. This, however, did not affect their attitudes as far as the necessity to imprison the deviants is concerned.